

***KURT
VONNEGUT***

**BAGOMBO
ENFIYE KUTUSU**

ÇEVİRİ: IŞIL ÖZBEK ARSLAN

can
modern

KURT VONNEGUT
BAGOMBO
ENFİYE KUTUSU

Can Modern

Bagombo Enfiye Kutusu, Kurt Vonnegut
İngilizce aslından çeviren: Işıl Özbek Arslan
Bagombo Snuff Box

İlk baskı: G.P. Putnam's Sons, 1999

Bu çeviride kaynak alınan baskı: Berkley, 2000

© 1999, Kurt Vonnegut

© 2024, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Eylül 2024, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Editör: Elçin Kazancı

Düzeltili: Melis Oflas

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni ve dizi tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Aylin Güler / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftelahavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-6420-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

KURT VONNEGUT
BAGOMBO
ENFİYE KUTUSU

ÖYKÜ

İngilizce aslından çeviren
Işıl Özbek Arslan

♥can

Kurt Vonnegut'un Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Allah Senden Razı Olsun Bay Rosewater, 2015

Mavi Sakal, 2015

Galápagos, 2016

Kör Nişancı, 2016

Maymun Evine Hoş Geldiniz, 2016

Titan'ın Sirenleri, 2018

Şampiyonların Kahvaltısı, 2021

Kedi Beşiği, 2021

Mezbaha Beş, 2021

Ölümden Beter Yazgılar, 2022

Kuşa Bak, 2023

Wampeter'lar, Foma'lar ve Granfalloon'lar, 2024

KURT VONNEGUT, JR., 1922'de Indiana, Indianapolis'te Alman asıllı bir anne babanın ođlu olarak dñnyaya geldi. Cornell Üniversitesi'nde biyokimya okudu, yirmi yaşındayken orduya yazıldı ve Batı Cephesi'ne gönderildi. Neredeyse gider gitmez Almanlara esir düştü ve savaş tutsağı olarak Dresden'e yollandı. Müttefiklerin bu kenti bombalaması 60.000 sivilin ölümüne sebep olmuştur; Vonnegut fabrika olarak kullanılan bir mezbananın yeraltındaki et dolabına sığınmış olduğu için kurtuldu. Hayat boyunca peşini bırakmayan bu deneyimi sonunda *Mezbaha Beş* (1969) adlı başyapıtına dönüştürecektir ve hayat boyu savaş karşıtı söylemlerini sürdürecekti. Savařtan sonra General Electric Şirketi'nde reklamcılık yaptı ve öyküler yazmaya başladı. Arka arkaya yazdığı *Titan'ın Sirenleri* (1959), Sođuk Savaş siyasetini antropolojik bir gözle hicveden *Kedi Beşiği* (1963), *Allah Senden Razi Olsun Bay Rosewater* (1965) ve *Mezbaha Beş* sayesinde Vonnegut döneminin en ünlü yazarlarından biri oldu. En renkli romanlarından biri sayılabilecek *Şampiyonların Kahvaltısı*'nda (1974) Amerikan Rüyası'nı tipik kara mizahıyla eleştiriyordu. Bu dönemdeki diğer büyük yapıtları arasında *Kör Nişancı*, *Mavi Sakal* ve *Kodes Kuřu* sayılabilir. Vatandaşlık ve azınlık hakları, nükleer silahların denetimi ve ekoloji hem edebiyatında hem de edebiyat dışı faaliyetlerinde sürekli gündeminde oldu. Vonnegut, 2007'de New York'ta öldü. Adı 25399 numaralı asteroide verildi.

IŞIL ÖZBEK ARSLAN, 1982'de İzmir'de doğdu. 2000'de Suphi Koyuncuođlu Lisesi'ni, 2005'te Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bۆlümü'nü bitirdi. Bilkent  niversitesi ve Orta Dođu Teknik  niversitesi'nde ۆretim görevlisi olarak çalıŐtı. On beş yıldır İngilizce kitap çevirileri yapıyor.

İçindekiler

Önsöz	11
Giriş	17
Thanatosfer	31
Hafıza Güçlendirme Tekniği	51
Makul Fiyat	57
Paket Hayat	71
Yeteneksiz Çocuk	91
Zavallı Küçük Zengin Kasaba	105
Hatıra	121
<i>Jolly Roger</i> 'ın Seferi	133
Özel Tasarım Eş	145
Azimli İkinci Sınıf Öğrencisi	161
Bagombo Enfiye Kutusu	177
Kobalt Mavisi Canavar	191
Noel Baba Nick'in Hediyesi	205
Bedava Danışman	219

<i>Der Arme Dolmetscher</i>	235
Kızlardan Nefret Eden Çocuk	243
Oğlum Benim	259
Aşk Gecesi	277
Yar Bana Bir Hayal	295
Kaçaklar	307
2BR02B.....	325
Adsız Âşıklar Derneği.....	335
Hal Irwin'in Sihirli Lambası	351
Dergi Öykücülüğü Kariyerime Dair Sonsöz	359

Önsöz

Kurt Vonnegut *Mezbaha Beş*, *Kedi Beşiği*, *Şampiyonların Kahvaltısı* ve *Mavi Sakal* gibi güçlü yapıtları sayesinde 20. yüzyılın ikinci yarısının en iyi Amerikan romancılarından biri olarak geniş çapta tanınmıştı. Kısa öykü yazımındaki hünerleri ise daha az ilgi gördü. Vonnegut'un öyküleri kariyerinin ilk on yılında ve daha sonrasında da dönemin önde gelen dergilerinde geniş bir okur kitlesi tarafından hayranlıkla okundu. Ellilerde ve altmışların başında *Collier's*, *The Saturday Evening Post*, *Cosmopolitan*, *Argosy*, *Redbook* ve başka dergilerde yayımlanan birçok öykü yazdı. Yirmi üç öyküsü *Maymun Evine Hoş Geldiniz* kitabında bir araya getirildi; şimdi de diğer öykülerini tek bir ciltte toplayıp yayımlıyoruz.

Vonnegut'un öyküleri kuşe kâğıda basılan yüksek tirajlı dergilerin halihazırdaki okur kitlesine ulaştı ve bu dergilerin revaçta olduğu dönem boyunca da rağbet gördü. Zekice ve ustalıklı yazılmış, tekdüzelikten uzak öykülerdi bunlar. Öyküler, *Maymun Evine Hoş Geldiniz*'de toplanmış ya da antoloji olarak derlenmiş halleriyle de okurunu buldu. Popüler edebiyat ürünü olarak bu öykülerin başarısı, enerji, mizah ve kavrayış derinliğinde saklı. *Maymun Evi*'nde yer almayan bu yirmi küsur öykününün bir kitapta toplanması önemli, çünkü bunlar da en az saygın romanları kadar Vonnegut edebiyatının bir parçası. Zamanla iyice geliştirdiğine tanık olduğumuz yazma yeteneğini bu öyküler sayesinde olgunlaştıran Vonnegut, ele aldığı konuları ve yazım tekniklerini daha sonraki yapıtlarında derinleştirerek kullanmıştır.

Vonnegut kısa öykü yazmaya, 1940'larda Schenectady, New York'ta bulunan General Electric şirketinin halkla ilişkiler biriminde çalışırken başladı. Daha evvel gazeteciliği denemişti: Indianapolis'teki Shortridge Lisesi'nde okuduğu yıllarda (1936-1940) okulun günlük gazetesi olan *The Cornell Daily Sun*'da hem baş editörlük yapmış hem de düzenli olarak yazılar yazmıştı. Üniversitedeyken de *The Cornell Daily Sun*'da çalışmıştı. Köşe yazılarında da karakterler yaratmıştı, olgunluk dönemi eserlerinde açıkça gözlenen mizahi yaklaşımın ve nüktedan put kırıcılığın tohumlarının da burada atıldığı söylenebilir. Sonra savaş başlamış ve başyapıtı olan *Mezhaha Beş*'in temelini oluşturan acıklı olaylar dizisiyle Vonnegut'un yazarlık yolunun taşları döşenmişti.

Savaş sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nde içlerinde kısa öykülerin de yer aldığı çok sayıda popüler dergi yayına girdi. Kırkların sonları, ellilerin başlarında televizyon henüz evlere girmemişti, insanlar eğlenceli bir şeyler okumak istiyorlardı. Vonnegut 1949 yılında "Barnhouse Etkisi Üzerine" adlı öyküsünü *Collier's* dergisine gönderdi. Derginin editörü Knox Burger, yazarın adını Cornell'deyken kampüsün mizah dergisi *The Widow*'ın editörlüğünü yaptığı zamanlardan hatırladı ve öyküyü dikkatle okudu. "Barnhouse", birkaç düzeltmenin ardından Vonnegut'un basılmaya değer görülen ilk öyküsü oldu. Burger, Vonnegut'u genç yazarlara rehberlik etme konusunda deneyimli olan yayınevi temsilcileri Kenneth Littauer ve Max Wilkinson'la da tanıştırdı. Onların iyi öykü yazma konusunda verdiği tavsiyeler çok değerliydi (Vonnegut'un bu kitaba yazdığı önsözde bahsettiği sekiz kural bu öğütleri temel almıştır). Kısa sürede arka arkaya birçok öyküsü yayımlanan ve kemik bir okur kitlesinin oluştuğunu gören Vonnegut, General Electric'teki işinden ayrıldı, Cod Burnu'na taşındı ve kendini tamamen yazmaya verdi.

Bu kitapta Vonnegut'un İkinci Dünya Savaşı'nda yaşadıklarından esinlenen öyküler de yer alıyor. *Mezhaha Beş*'in temelini oluşturan olaylar artık herkesçe biliniyor: Vonnegut, Bulge Çarpışması'nda Almanlar tarafından esir alınmış, savaş tutsağı olarak Dresden'de tutulmuş, şehir ağır hava bombardımanı altında iken yer altında bir mezbahada esir hayatı yaşamış ve

Nazi'ler bozguna uğratıldıktan sonra Amerikan güçlerine ulaşmadan önce mültecilerle dolup taşan Almanya'da kısa bir süre dolaşmıştı. “*Der Arme Dolmetscher*”, “Hatıra” ve “Jolly Roger’ın Seferi” öyküleri savaş sonrası dönemi, oranı anlatıdan anlatıya değişiklik gösteren bir hiciv ve keder karışımıyla ele alır.

Birçok öykü elliler Amerika’sında yaşamış insanların tutum, davranış ve uğraşlarına hayranlık uyandırıcı derinlikte bir ışık tutar. General Electric’in sloganı olan, “En önemli ürünümüz ilerlemedir,” cümlesi o günlerin iyimserliğini ve savaş zamanının her şeyi başarma istekliliğini özetler nitelikteydi. Bilim ve teknolojinin gündelik hayatı kolaylaştırmayı sürdüreceğine dair yaygın bir inanç vardı. Ortalama ailelerin mutlu yuvalarda refah içinde yaşadığı, teknolojik aletler sayesinde hayat standartlarının yükseldiği istikrarlı bir toplum varsayımı, bu öykülerin temelini oluşturmaktadır. Vonnegut bu aşırı iyimser tasavvuru mercek altına alarak baş döndürücü hızla gerçekleşen ilerlemenin insani bedelleri olabileceğini göstermiştir. “Paket Hayat” öyküsündeki ev sahipleri, yüksek gelirli ailelerin yaşadığı nezih bir semtteki, teknolojik alet edevatla dolu yeni evlerinin parlıtısının altındaki kırılğanlığın farkına vararak eski, sağlam evlerine dönmeye karar verirler. Aynı şekilde “Zavallı Küçük Zengin Kasaba”nın sakinleri de müteahhitlerin vaat ettikleri şaşaalı, yeni yaşam tarzından vazgeçerek eski, mütevazı hayatlarını sürdürmeyi seçerler. Bu izlek Vonnegut’un ilk romanı *Otomatik Piyano*’da (1952) ve daha sonraki kitaplarında da sıkça tekrarlanır.

Özenti tavırlar bu öykülerde asla hoş karşılanmaz. Çalım satan insanların foyası çoklukla ortaya çıkarılır, genellikle çocuklar tarafından. “Noel Baba’nın Hediyesi” öyküsündeki ki-birli mafya babası çocuklarca darmaduman edilir. “Bagombo Enfiye Kutusu”ndaki övüngeşli askerin gerçek yüzünü dokuz yaşındaki bir çocuk gözler önüne serer. Bazense özentilik “Bedava Danışman” öyküsündeki yıldız oyuncunun öz değerlilik duygusunu yitirmemek için kendine bir rol uyduran kocasının durumunda olduğu gibi bir hayata tutunma çabası olarak karışımıza çıkar. “Özel Tasarım Eş”in Kitty Cahoun’u tasarımcı kocasının kendisine biçtiği sahte “Falloleen” rolüne başkaldırır. “Kobalt Mavisî Canavar” öyküsündeki genç Kia’nın ithal spor

arabasıyla daha elit bir dünyanın parçası olma çabası hayal kırıklığıyla sonuçlanır. Bu öyküler *Gece Ana*'daki uyarının ilk tahayyülleri gibidir: "Mış gibi yaptığımız şeye dönüşürüz, o yüzden hangi role büründüğümüze çok dikkat etmeliyiz."

Tipki romanlarında olduğu gibi öykülerinde de karakterlerin meslekleri kimliklerinin belirleyicisi konumundadır, en azından erkekler için böyledir durum. Romanlarda da sıkça karşımıza çıkan baba-oğul ilişkileri de hem ebeveynin hem de çocuğun kişiliğini şekillendirir: Bakınız "Benim Oğlum". Buradaki ilişki fena halde rahatsızdır, bu rahatsızlığın bir kısmı babanın oğlunun kimliğini belirlemeye çalışmasından, bir kısmı ise oğlunun gözündeki olası imgesinin yarattığı tedirginlikten kaynaklanır.

Öykülerdeki güncellikten en uzak noktanın kadınların toplumsal rolleri olduğu söylenebilir. Sonuçta o dönemde evli kadınların büyük bir çoğunluğu ev dışında çalışmadıklarından, nasıl giyineceklerini, nasıl yemek pişireceklerini, evlerini nasıl döşeyeceklerini, misafirlerini nasıl ağırlayacaklarını, nasıl annelik yapacaklarını bu öykülerin yayımlandığı dergiler belirliyordu. Ellilerde yazılmış bu metinlerin kadın sorunlarına *Galápagos* ya da *Mavi Sakal* romanlarının duyarlılığıyla yaklaşması beklenemezse de öykülerde yine de o yönde bir eğilim sezilmektedir. "Aşk Gecesi" ve "Yar Bana Bir Hayal" gibi romantik öykülerde dahi erkek dünyasında, kadının omuzlarına yüklenen ağır beklentiler gözler önüne serilir. 1963'te yayımlanan "Adsız Âşıklar Derneği", yeni yeni filizlenen kadın özgürlüğü hareketinin toplumda yarattığı tuhaflıkları mizahi bir dille ele alır.

Kısa öykü, karakterlerin birkaç cümlede betimlenmesini gerektirir, bu öykülerde Vonnegut'un birkaç paragrafta hayli özgün bir kişilik yaratmaktaki ustalığı da göze çarpıyor. Bu özellik karakterin genelde verilmek istenen mesajın gerisinde kaldığı romanlarda da gözleniyor. Gerçekten de *Gece Ana*'nın Howard Campbell'ı ya da *Mavi Sakal*'ın Rabo Karabekian'ı gibi psikolojik olarak daha karmaşık karakterlerin bile fiziksel özelliklerinden çok az bahsedilmiştir. Bu öykülerdeki bazı kişiler –üç cümlede tasvir edilen lise bandosu şefi George M. Helmholtz gibi– romanlardaki karakterlerin öncülleri olarak kabul edilebilirler.

Birçok öyküde münasip anlatıcı vardır, ek pencere satıcısı ya da finans danışmanı gibi toplumun farklı kesimleriyle iletişim halinde olan kimselerdir bunlar. Bu insanlar “Özel Tasarım Eş” ve “Bedava Danışman” öykülerinde olduğu gibi zengin ünlülerin evlerine girebilir ve oraya dair gerçekçi gözlemlerini dile getirebilirler. Bu anlatıcılar hikâyeye yakın bir dost samimiyeti katarlar, yalnızca varlıklarıyla sahici kılarlar onu. Gündelik hayatın tuhaflıklarını dengeleyen bir sağduyuları vardır, alaycı yorumları ve müstehzi yaklaşımlarıyla öyküye mizah katarlar.

Vonnegut’un mizahi öyküleri, en önemli temsilcisi Mark Twain olan, abartılı, gerçekçilikten uzak gülmece unsurlarıyla öne çıkan Amerikan “*tall tale*” hikâyeciliği geleneğine dahildir. *Maymun Evine Hoş Geldiniz*’de yer alan “Tom Edison’ın Şakacı Köpeği” bu türün tipik örneklerindedir. Bu kitaptaki “Hafıza Güçlendirme Tekniği” ve “Makul Fiyat”ın da ani ve fıkramsı sonları var. Vonnegut’un bilimkurgu öykülerinde mizaha yer vermesi ise edebiyatta pek rastlanmayan bir durum. Sık sık bilimkurgu klasiği olan başka gezegenler ve buralarda yaşanan tuhaf olayları komik boyutlarıyla işler. “Thanatosfer” öyküsü bu mizahi bilimkurgu kategorisine dahildir, uzay yolculuğu (o zamanlar henüz heyecan verici bir hayalden ibaretti) ölümlerin “yukarıda bir yerlerde” olduklarına dair geleneksel inançla birleştirilmiştir. Öyküde mizahla hüznün bir arada işlenmesi de Vonnegut edebiyatının özelliklerinden biridir. *Otomatik Piyan*o ve *Titan’ın Sirenleri* romanları da bilimkurgu türünde yazılmıştır, kurgu aynı anda hem komik hem de acıklı olarak nitelendirilebilecek olaylar dizisiyle örülüdür; keza *Maymun Evine Hoş Geldiniz*’deki “EPICAC” adlı klasik kısa öykü de benzer özellikler taşır.

Televizyon Vonnegut’un kısa öykü yazarlığının son bulmasına sebep oldu. Öyküleri hiç sektirmeden satın alan dergiler okurlarını ve reklam gelirlerini kaybetmeye başladılar. Dergi okurları eğlenceyi televizyonda aramaya başlarken dergilerin can damarı olan reklam verenlerse bu yeni iletişim kanalının cazibesine direnemediler. Bazı dergiler yayın hayatına son verdi, bazıları tarz değiştirdi, bazılarıysa küçüldü. Vonnegut roman yazmaya yöneldi; karton kapaklı kitaplarla başlayıp –*Titan’ın*

Sirenleri (1959) ve *Gece Ana* (1961)– *Kedi Beşiği*'yle (1963) ciltli basımlara geçti. Şu âna kadar yazdığı on dört romanın hepsi basılmaya devam etmektedir.

Daha önce de söz ettiğim gibi, *Maymun Evine Hoş Geldiniz*'de (1968) yirmi üç öykü bulunuyor. Bunlardan on bir tanesi artık basımı bulunmayan ve bulunması epey zor olan *Canary in a Cat House* [Kedi Evindeki Kanarya] (1961) kitabında yayımlanmıştı. O kitapta olan, ancak *Maymun Evi*'nde yer almayan "Hal Irwin'in Sihirli Lambası"nı da bu derlemeye dahil ettik; fakat yazarın özgün halinden farklı bir yorumuyla. Diğer öyküler hâlâ kitaplaştırılmadı. Bir kitap çalışması için (*The Short Fiction of Kurt Vonnegut* [Kurt Vonnegut'un Kısa Öyküleri], Greenwood Press, 1997) tozlu arşivlerde gezinirken Vonnegut'un *The Saturday Evening Post*, *Collier* ve başka dergilerin ciltlenmiş sayılarında yer alan öykülerini buldum. Bu dar-madağınık eserlerin tıpkı *Maymun Evine Hoş Geldiniz* gibi bir derlemede toplanmayı hak ettiklerine kanaat getirdim. Elbette Kurt Vonnegut'un da coşkumu paylaşması beni çok mutlu etti.

Edebî ayrıntılarla ilgilenenler için garip bir bilgi: "*Der Arme Dolmetscher*" öyküsü *Maymun Evine Hoş Geldiniz* kitabının telif hakları sayfasında yer almasına ve taslak metinde de bulunmasına karşın baskıya alınmamış. Alıntıda *The Atlantic Monthly* dergisinde "*Das Ganz Arm Dolmetscher*" adıyla yayımlandığı belirtilmiş, fakat esasında *Atlantic* daha kısa ve dil-bilgisel olarak doğru olan ismi kullanmış. Başka bir tuhaflık: 1955'in Temmuz ayına kadar yayımlanmamasına rağmen çok daha önce kabul edilmiş, ön açıklamada Vonnegut'un General Electric'te çalıştığı yazıyor, oysa şirketten 1950 yılında ayrılmıştı.

Peter Reed

GİRİŞ

Minnesota Üniversitesi İngilizce Bölümü'nden kadim dostum ve eleştirmenim Profesör Peter Reed, çok eskiden yazdığım bu öyküleri bulup ortaya çıkarmayı görev edindi kendisine. Yoksa bir daha gün ışığı göreceklere yoktu. Bana kalsa hayatımın o dönemine ait tek bir kâğıt parçasını bile saklamazdım. İncir çekirdeğini doldurmayacak şeyler hepsi. Yalnızca ailemi geçindirme kaygısıyla yazdığım öyküler.

Peter'ınki akademik bir araştırmaydı. Fakat ben ondan bir adım daha ileri giderek, benden çok ona ait olan bu derlemeye gayriresmî bir önsöz yazmasını rica ettim.

İyi ki varsınız Dr. Reed demeliyim sanırım.

Bu derlemedeki öyküler ve bundan önce *Maymun Evine Hoş Geldiniz* adıyla yayımlanan ve hemen hemen buradakilerle aynı nitelikte olan yirmi üç öykü, bu ülkedeki dergi öykücülüğünün altın çağı sona ermek üzereyken yazıldı. Bu tür öyküler elli yıl boyunca, hemen hemen 1953'e kadar, benimki dahil milyonlarca evde çok sevilen hafif eğlence araçları olarak tüketildiler.

Şimdi bu ihtiyar adamın, bütün hafiflikleri, saflıkları ve acemiliklerine karşın ilk öykülerinden bazılarının,

içinde bulunduğumuz hoyrat çağda da birilerinin hoşça vakit geçirmesini sağlamasını ummaktan başka bir şey gelmez elinden.

Aşağı yukarı aynı zamanlarda yazdığım romanlarım çok geç de olsa eleştirmenlerin beğenisini kazanmasaydı, bu öyküler hiçbir şekilde yeniden basılmazdı. Çocuklarım büyümüş, ben orta yaşa gelmiştim. Çoğu miadını çoktan doldurmuş, içleri tıka basa edebiyat ve reklamla dolu dergilerde yayımlanan bu öykülerin ömrünün ateş-böceklerinin kadar olmasını bekliyordum.

Yazdığım her şeyin hâlâ piyasada olmasını tek bir yayıncının emeklerine borçluyum: Seymour “Sam” Lawrence (1927-1994). Kitaplarımın baskılarının tükendiği ve beş parasız halde Cod Burnu’ndaki ailemi geçindirmek için onları geride bırakarak bir başıma geldiğim Iawo Üniversitesi’nde yaratıcı yazarlık atölyelerinde öğretmenlik yaptığım sıralarda Sam, çok cüzi bir miktar ödeyerek benden umudu çoktan kesen yayınevlerinden kitaplarımın –hem ciltli hem ciltsiz basımlarının– telifini satın aldı. Sonra da onları tekrar halkın miyop gözlerine sokuverdi.

CPR! Ölü bir yazarı canlandırmak için bir nevi kardiyopulmoner resüsitasyon yaptı!

Böylece dirilen bu Lazarus, Sam için *Mezbaha Beş*’i yazdı. O kitapla ünlendim. Ben bir hümanistim, dolayısıyla ne kendim ne de başka biri için bir ahiret tasavvuru içinde olmam mümkün değil. Buna karşın beş yıl önce New York City Harvard Kulübü’nde Sam için düzenlenen anma töreninde şu cümleyi bütün kalbimle inanarak söyledim: “Sam artık cennette.”

7 Ocak 1998’de tesadüfen *Mezbaha Beş*’in geçtiği Dresden’e döndüm. Orada yüz kadar başka Amerikalı savaş tutsağıyla birlikte tutulduğum ve bu sayede yüz

otuz beş bin civarında insanın boğularak ya da yanarak hayatını kaybettiği yangın fırtınasından kurtulduğum mahzene tekrar indirdiler beni. Bombardıman, “Elbe’nin Floransa’sı”nı pütürlü ay yüzeyine çevirmişti.

Bir kez daha o mahzendeyken şöyle bir düşünce geçti aklımdan: “Bu kadar uzun yaşadığım için, Atlantis’i dalgaların altında sonsuza dek yok olmadan önce gören birkaç kişiden biri gibiyim.”

Kısa öyküler, olması gerektiği kadar kısa olsa da muazzam olabilir. Bazıları lisedeyken aklımı başımdan almıştı. Ernest Hemingway’in “Francis Macomber’ın Kısa Mutlu Yaşamı”, Saki’nin “Açık Pencere”si, O. Henry’nin “Büyücünün Hediyesi” ve Ambrose Bierce’in “Owl Creek Köprüsü’nde Bir Olay”ı aklıma ilk gelenler. Bu ve diğer derlemedeki öykülerinse müthiş olmak gibi bir iddiaları yok, öyle bir kaygıyla yazılmadılar zaten.

Ancak benim öykülerim de televizyonun henüz evlere girmediği, bir yazarın uysal dergi okurlarının hoşuna giden öyküler yazarak ailesini geçindirebildiği ve ciddi romanlar yazmak için kendine zaman yaratabilecek parayı kazanabildiği zamanların izini sürmek açısından ilginç olabilirler. 1950’de tamzamanlı olarak serbest çalışıyordum ve hayatım boyunca bunu sürdürebileceğimi düşünüyordum.

Bu hayat planından gayet hoşnuttum. Sonuçta Hemingway *Esquire*’a, F. Scott Fitzgerald *The Saturday Evening Post*’a, William Faulkner *Collier*’a, John Steinbeck ise *The Woman’s Companion*’a öyküler yazmışlardı!

Benimle ilgili istediğinizi söyleyebilirsiniz, *The Woman’s Home Companion*¹ dergisinde hiç yazmadım, fa-

1. 1873-1957 yılları arasında Amerika’da yayımlanan, 1940’lı ve 1950’li yıllarda milyonlar satan aylık bir kadın dergisi. (Ç.N.)

kat yazmaktan mutluluk duyacağım zamanlar oldu. Akıldan geçen şu düşünceyi de eklemek istiyorum: Bir kadının kocası işte, çocukları okuldayken tek başına eve tikılması aptal olduğu anlamına gelmez.

Bu kitabın yayımlanması vesilesiyle bir kısa öykünün üzerimizde yaratabileceği ve böylelikle onu bir romandan, bir filmde, bir tiyatro oyunundan ya da bir televizyon programından farklılaştıran o özel ve yapıcı etkiden söz etmek istiyorum.

Fakat ne demek istediğimi anlatabilmem için beni çocukluğumun ve gençliğimin geçtiği Indianapolis'teki evimde, bir önceki Büyük Buhran'ın ortasında hayal etmenizi istiyorum. Bir önceki Büyük Buhran 24 Ekim 1929'da borsanın iflasıyla başlayıp Japonların 7 Aralık 1941 günü bize bir iyilik yapıp sırf eğlencesine yıllardır Pearl Harbor'da uyuklayan savaş gemilerimizi bombalamasıyla sona erdi. O zamanlar herkesin dilindeki adlarıyla sarı benizli piç kuruları Büyük Buhran'dan ölesiyle sıkılmışlardı. Biz de öyle.

Şimdi yeniden 1938 senesinde olduğumuzu hayal edin. On altı yaşındayım. Shortridge Lisesi'ndeki başka bir berbat günün ardından eve dönmüşüm. Ev kadını olan annem *The Saturday Evening Post*'un yeni sayısının sehpanın üzerinde olduğunu söylüyor. Hava yağmurlu ve benim hiç arkadaşım yok. Ama bir dergiyi açmak televizyonu açmak gibi değil. Kalkıp onu sehpanın üzerinden almam lazım, yoksa orada öylece yatmaya devam edecek. Dergilerin kendiliğinden kalkıp ayağımıza gelecek halleri yok sonuçta.

Dergiyi aldıktan sonra yetmiş iki kilo et ve kemikten oluşan ergen delikanlı vücudumun rahat edebileceği bir koltuk bulup oturmam lazım. Ardından ilgimi çeken bir öykü adına rastlayana kadar parmak uçlarımı derginin sayfaları arasında gezdiriyorum.

Amerikan dergi hikâyeciliğinin altın çağında öyküleri resimleyen çizerler de en az onları yazarlar kadar çok para kazanıyordu. Çoğu zaman da en az onlar kadar, hatta daha da ünlüydüler. Norman Rockwell çizerlerin Michelangelo'suydu.

Okumaya değer bir öykü ararken araba, sigara, el kremi vesaire reklamlarını da görüyordum. Böylesi kallavi yayınları ayakta tutan okurlardan ziyade reklam veren şirketlerdi. Hepsine müteşekkirim. Bunun karşılığında benim yaptığım inanılmaz şeyi düşünsenize: Zihnimi açıyorum!

Bununla da kalmıyorum. Zihnim alev almışken sizin de şu anda yaptığınız mucizevi şeyi yapıyordum sevgili okur: Düzleştirilmiş ve beyazlatılmış ağaç hamurundan yapılmış bir tabaka üstündeki yirmi altı fonetik sembolden, on rakamdan ve taş çatlasın sekiz noktalama işaretinden oluşan, soldan sağa giden tuhaf dizilimlerden anlam çıkarıyordum!

Bir şeye dikkatinizi çekmek istiyorum: Okurken nabzım ve soluk alıp verişim yavaşlıyor. Lise sorunlarımı unutuyorum. Uykuyla dinginlik arasında hoş bir sedayla salınıyorum.

Buraya kadar tamam mı?

Ama biraz sonra, bir kısa öyküyü okumak ne kadar sürüyorsa o kadar, diyelim ki on dakika sonra koltuktan fırlıyorum. *The Saturday Evening Post*'u başka biri daha okusun diye tekrar sehpanın üstüne koyuyorum.

Tamam mıyız?

Derken mimar babam işten, daha doğrusu o sarı benizli piç kuruları Pearl Harbor'ı henüz bombalamadıklarından işsizlik dolu bir günden çıkıp eve geliyor. Ona hoşuna gidebileceğini düşündüğüm bir öykü okuduğumu söylüyorum. Hâlâ ergen popomun izini ve sıcaklığını taşıyan koltuğa oturmasını söylüyorum.

İRÖNİNİN KARANLIK TONLARIYLA BOYANMIŞ BİR DÜNYA!

Psikoloji olmasaydı herkes aynı hataya düşmeye devam edecekti, birbirine kibar davranma hatasına.

Bagombo Enfiye Kutusu, Vonnegut'un İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kaleme aldığı, içindeki karanlık, komik ve sarsıcı sesi ilk kez duyuran öykülerini bir araya getiriyor. Bu öykülerde aynı zamanda başyapıtı *Mezbahe Beş*'i yaratan zekânın, bakış açısının ve tekniğin temelleri atılırken baş döndürücü bir hızla gerçekleşen toplumsal ve teknolojik ilerlemeye de eleştiriler getiriliyor.

#amerikanedebiyatı #teknoloji #mizah
#hiciv #toplum #gündelikyaşam

"HAVALI BİR YAZAR; HEM GÖSTERİŞTEN UZAK HEM TUTKULU HEM DE ÇOK KOMİK!"

FINANCIAL TIMES

ISBN 978-975-07-6420-2

9 789750 764202

can

canyayinlari.com | f | X | canyayinlari

öykü